

IVAN SVETLIK*

Zaposlovanje diplomantov

Uvod

Univerza ima raznovrstne funkcije: kulturne, znanstvenoraziskovalne, izobraževalne. Ena temeljnih je nedvomno, da usposobi diplomante za vključitev v svet dela: v obliki zaposlenosti ali samozaposlenosti; v smislu prevzemanja določenih delovnih vlog, predvsem pa v smislu samostojnega oblikovanja in razvijanja delovnega področja, na katerega vstopajo. V tem se profesionalci, ki naj bi prihajali z univerz, ločijo od poklicno usposobljenih delavcev. Prvi naj bi oblikovali svoje delovno področje na podlagi svojega teoretskega znanja, drugi bolj prevzemajo izkustvo starejših delavcev. Diplomanti višjih šol, kolidžev in podobnih naj bi bili vmesna stopnja med poklicno usposobljenimi delavci in univerzitetno izobraženimi profesionalci.

Pri proučevanju vloge univerze pri zaposlovanju diplomantov je treba posebno pozornost posvetiti temu, da se razmerje med izobraževanjem in delom hitro spreminja. V zadnjem času je v svetu mogoče opaziti naslednje spremembe:

– Življenjska obdobja posameznika niso več ostro ločena na vzgojo in izobraževanje, delo ter upokožitev. Vse več ljudi se izobražuje tudi v tako imenovanem delovnem obdobju, bodisi ob delu, bodisi da prekine zaposlitev, izobražuje pa se tudi najstarejša generacija.

– Vse pogosteje se ljudem, ki se izobražujejo, priznava delovni status. To je povsem očitno za delavce, ki jih pošiljajo na izobraževanje podjetja, in za brezposelne, ki se dodatno izobražujejo ali prekvalificirajo. Finančne podpore in socialnega varstva pa so deležni tudi drugi študenti.

– Moderna podjetja se spreminjajo v tako imenovane učeče se organizacije, šole pa prevzemajo nekatera organizacijska načela podjetij. Sodelovanje med proizvodnimi in izobraževalnimi organizacijami je zelo pogosto (Svetlik, 1990).

Kako bo univerza v prihodnje reagirala na navedene spremembe, je odvisno predvsem od dveh dejavnikov. Prvič od tega, kakšen model univerze se bo izoblikoval pri nas, in drugič od tega, katerim problemom bo univerza kot elitna družbena institucija hotela in morala posvečati osrednjo pozornost.

Model univerze

Za razmišljanje o prihodnjem modelu univerze se zdi inspirativna Beckmanova klasifikacija modelov univerze, ki jo je izoblikoval ob upoštevanju dveh razsežnosti: odvisnost oziroma neodvisnost univerze in njena struktura moči, ki je lahko

* Dr. Ivan Svetlik, profesor FSPN v Ljubljani.

bolj ali manj avtoritarna oziroma bolj ali manj liberalna. Tako je dobil štiri osnovne modele univerze, ki jih prikazuje spodnja razpredelnica (povzeto po Kupferbergu, 1990).

	ODVISNOST		
LIBERALNOST	Bazar	Tovarna	AVTORITARNOST
	Oaza	Tempelj	
	NEODVISNOST		

Model bazarja predstavlja tip tako imenovane liberalne odvisnosti. Univerza mora upoštevati razmere na trgu vključno s spremembami na trgu delovne sile. Temu prilagaja vpis kandidatov za študij, kakor tudi študijske programe. Značilno je sodelovanje z industrijo oziroma drugimi potencialnimi delodajalci že med študijem. S tem naj bi tudi olajšali diplomantom iskanje zaposlitve. Hkrati pa tudi v svojo notranjo strukturo vgrajuje elemente kompetitivnosti tako med profesorji kakor tudi med študenti. Med univerzo in potencialnimi delodajalci je vzpostavljeno sodelovanje v tem smislu, da delodajalci spremljajo in pridobivajo najboljše diplomante za zaposlitev že med študijem. Manj uspešni diplomanti so bolj prepuščeni sami sebi. Določena rezerva delovne sile z univerzitetno izobrazbo pa je pogoj za delovanje trga.

Tovarna je oznaka za model avtoritarne odvisnosti, ki ga Beckman poimenuje tudi birokratski model. Univerza deluje navznoter v skladu s formalnimi pravili ob jasni porazdelitvi avtoritete med posamezne položaje, kar pa ne ustreza vedno tudi strokovni kompetentnosti nosilcev avtoritete. Navzven prav tako vzpostavlja odnose na podlagi formalnih pravil ob upoštevanju porazdelitve družbene moči, ki univerze ne postavlja vedno na vrh hierarhije. Vpliv vlade oziroma političnih krogov je lahko izrazit. To se kaže tudi pri določanju števila vpisnih mest za posamezne študijske smeri, pri poskusih zunanjega vplivanja na študijske programe oziroma poskusih podrobnejšega načrtovanja univerzitetnega izobraževanja. Država poskuša s svojimi ukrepi vplivati tudi na zaposlovanje diplomantov.

Model liberalne neodvisnosti – oazo Beckman imenuje tudi anarhični model. Univerzitetna organizacija je razpuščena, brez jasnih in trdnih norm vedenja tako profesorjev kot študentov. Pravila se sproti vzpostavljajo, tako kot se spreminjajo razmerja moči. Tako kot je oaza univerza, poskuša biti oaza vsak njen del, na primer fakulteta in vsak njen član, ne da bi bil pri tem povezan v univerzo kot organizacijo ali v profesionalno skupnost. V odnosih z okoljem velja načelo nenacionalnega prilagajanja na eni in načelo zaščite privilegijev na drugi strani. Od tod tudi pogosta anarhija pri vpisnih pogojih, na primer neodvisno od razmer na trgu delovne sile in od zmogljivosti univerze. Študijski programi med deli univerze so nepovezani in se ne dajo kombinirati, diplomanti se morajo znajti vsak zase.

Model avtoritarne neodvisnosti je zgrajen na tehnokratski oziroma meritokratski avtoriteti. V njem vladajo profesionalne hierarhije na podlagi kodeksov profesionalne etike in brez posebnih formalnih pravil. Študente skozi celo obdobje študija uvajajo v poklic ne le s posredovanjem znanj, pač pa tudi vedenjskih vzorcev poklicev. Značilni so tutorski oziroma mentorski način dela, posebna skrb za izbiro kandidatov za študij kakor tudi za zaposlitev diplomantov. To je tudi obveznost njihovih mentorjev, ki se za to trudijo posamično in v svojih profesionalnih društvih. V okolju univerza uživa visok ugled in avtonomijo ter tako pomembno vpliva na družbeno življenje.

Beckman pravi, da navedeni modeli običajno koeksistirajo v obstoječih univerzah. Navaja pa svoje opažanje, da model tovarne izginja, da pa se hitro uveljavlja model temelja kot model, ki poudarja elitno kulturo univerze, katere bistvena dela sta visoka kakovost in akademska disciplina. Leta 1988 so evropske univerze v Bologni podpisale Magno Charto evropskih univerz, ki vsebuje temeljna načela njihovega delovanja. Med njimi je zlasti poudarjena avtonomija v odnosu na ideološke in ekonomske centre moči, ki temelji na visokih standardih profesionalne etike (Peterson, 1990).

Prav tako je na pohodu model bazarja, kar se kaže v širjenju aplikativnih raziskav in v nastajanju znanstvenih parkov. Vse bolj ga podpira tudi visoka evropska politika, na primer Svet Evrope. Če bi nekoliko pretiravali, bi lahko rekli, da izgublja pomen nemški model državne univerze in da pridobivata pomen angleški model templja in francoski model bazarja (Hantrais, 1990).

Glede na navedeno lahko pričakujemo, da se bodo v prihodnje modeli univerz razvrstili predvsem med bazarjem in templjem. To bo skladno z že navedenimi razvojnimi trendi. Če podjetja vse bolj postajajo učeče se organizacije, bodo poleg prilagajanja tržnim razmeram tudi sama tako kot univerze – templji znanja vse bolj prevzemala profesionalne norme vedenja. Univerze bodo lahko bolj neodvisne od politike, če bodo intenzivneje sodelovale z gospodarstvom. To pa bo od njih zahtevalo večjo fleksibilnost.

Če bi poskušali ugotoviti stanje pri nas, se zdi nedvomno, da se je model univerze gibal med tovarno in oazo. Politika je vseskozi hotela imeti neposreden nadzor nad univerzo. Ko je začutila, da se ji izmika iz rok, jo je s pomočjo nove zakonodaje sredi sedemdesetih let organizacijsko razbila na posamezne fakultete. Tako so se na univerzi uveljavile vse prvine modela oaze. Univerza je skoraj izginila, pa tudi znotraj fakultet se je uveljavil individualizem izoliranih posameznikov, ki na vse mogoče načine branijo svoje privilegije. Očitna pa je odsotnost trdnih profesionalnih norm. Ostale so bolj ali manj častne izjeme – oaze znotraj oaz.

Navedene značilnosti so prišle do izraza tudi ob vprašanih zaposlovanja diplomantov. V obdobju univerze – tovarne so bili izraziti pritiski za podrobno in vseobsegajoče načrtovanje kadrov, ki so implicirali določanje števila mest na univerzi na posameznih študijskih smereh skladno s tako imenovanimi potrebami, implicirali so drobljenje študijskih programov in tudi temu ustrezno štipendijsko politiko. Podjetja so bila skorajda prisiljena zaposlovati diplomante. O podobnih značilnostih univerz poročajo tudi madžarski strokovnjaki (Halasz, 1990).

Ko je popustil ta pritisk, je prišlo do anarhičnega reagiranja, ki je bilo še najbolj pod vplivom sistema financiranja, ki je nagrajeval količino tako vpisanih študentov kot ur predavanj in vaj. Vprašanje zaposlovanja je bilo sekundarno tako pri vpisni politiki kot tudi pri vsebini programov. S prehodom diplomantov v zaposlitev pa se praktično nihče ni ukvarjal. Pri tem je treba omeniti nekatere častne izjeme, kot je medicinska fakulteta, ki je ohranjala visoke standarde glede vpisnih pogojev in je z omejevanjem vpisa lahko ohranila ustrezno kakovost študija.

Zdi se, da bi reforma univerze morala teči predvsem v smeri nadomestitve modelov tovarne in oaze z modeloma templja in bazarja. S tem bi naše univerze ujele korak z razvojnimi spremembami v Evropi. Seveda pa to od njih zahteva temeljite organizacijske in vsebinske spremembe. Vprašanje je, ali ni Univerza v Ljubljani že tako razbita, da je ni mogoče več smotrno integrirati. Prav tako pa se lahko zgodi, da se bodo namesto profesionalnega življenja znotraj univerze in njenega avtonomnega odzivanja na socialno in tržno okolje uveljavljali predvsem mehanizmi birokratskega nadzora.

Predpostavljamo, da visoka in naraščajoča stopnja brezposelnosti ni problem, ki bi ga morala univerza posebej reševati. Pričakujemo, da visoka brezposelnost ne bo trajala zelo dolgo in da bo po letu 1992 začela upadati. Poleg tega pa je med mladimi izobraženci brezposelnost po vseh kazalcih nižja kot med drugimi socialnimi skupinami (Trbanc, 1990).

Univerza se bo po našem mnenju morala odzivati predvsem na naslednje probleme zaposlovanja oziroma delovne sile (Drofenik idr., 1990):

- veliko zaostajanje Slovenije za razvitimi državami v deležu mlade generacije, ki konča univerzitetni študij. Če je vpis v prvi letnik univerzitetnega študija primerljiv z nekaterimi razvitimi državami, pa je delež študirajočih v generaciji od 20 do 24 let že za polovico manjši, kot je v razvitih državah, ki so nam po tem deležu najbližje, na primer Italija in Avstrija;

- veliko zaostajanje Slovenije za razvitimi državami v deležu odraslih, ki so vključeni v nadaljevanje izobraževanja (tudi na univerzah);

- veliko zaostajanje Slovenije za razvitimi državami v deležu podiplomsko izobražene populacije;

- velik osip študentov, ki se vpisujejo na univerzo (Kamušič, 1990);

- vse večje zaostajanje v kakovosti znanja naših diplomantov za znanjem diplomantov razvitih držav, ki je povezano s počasnim prilagajanjem na nove tehnologije in nove družbene razmere ter s preslabo povezanostjo naših univerz z evropskimi univerzami oziroma njihovimi mrežami.

Ob upoštevanju navedenih problemov in željene usmeritve univerze k modelu templja oziroma bazarja je treba problematiko zaposlovanja diplomantov celovito obravnavati. Ta se ne začne šele potem, ko dobijo diplomanti svoje diplome in ko se začnejo ogledovati po dobrih službah. Kako se bodo diplomanti zaposlovali, je odvisno že od njihovega vstopanja na univerzo ter od organizacije in vsebine študija. Zato lahko celotno problematiko zaposlovanja diplomantov za namen te razprave razdelimo na tri dele:

- vstop na univerzo,

- študijski proces (kurikula, sistem in režim študija)

- prehod v delo.

Vstop na univerzo

V zvezi z vstopom na univerzo se pojavi več vprašanj, na primer;

- Koliko naj univerza poleg izobraževalne opravlja tudi selekcijsko funkcijo?

- Kako ostri naj bodo pogoji za vpis na univerzo, kdo naj jih določa in kdo uporablja?

Za delež generacije, ki naj se vpiše na univerzo, nimamo absolutnih meril. Povsem ustrezna pa so primerjalna, ki jih lahko vzamemo iz sosednjih razvitih dežel. Po teh merilih se mora v izobraževanje na ravni univerze (po srednji stopnji) v Sloveniji vključiti vsaj četrtnina do tretjina mlade generacije, podobno kot v Italiji in Avstriji. To vključevanje in potek študija morata biti organizirana na način, da bo večina vključenih tudi diplomirala. Leta 1986 je delež vključenih v starosti od 20 do 24 let v Sloveniji znašal le 12,2%, v Italiji, ki je nam najbližja med razvitimi državami, pa je bil 24,7%. Seveda je bil vpis v prvi letnik tudi v Sloveniji veliko večji, toda že po prvem letu študija odpade približno polovica vpisanih.

V sedanjih razmerah je tako hote ali nehoje univerzi pridana selekcijska funkcija. Merila za vstop so blaga, zato je prvi letnik namenjen selekciji. To pa ima vrsto neugodnih posledic: izguba časa, ki bi bil lahko namenjen študiju, preusmerjanje študentov med študijem, velik osip, velika obremenjenost študijskega procesa in izobraževalnih zmogljivosti ter zato nižja kakovost, izgubljena leta in prizadetost mladih, ki jim ne uspe. Osnovna funkcija univerze bi najbrž morala biti, da čim večji delež mlade generacije, ki ima vsaj osnovne sposobnosti za študij, usposobi do čim višje ravni, ne pa selekcija med študenti.

Razlogi za tako stanje so lahko raznovrstni: mlada generacija nima resnih namenov študirati in išče ugodnosti študentskega statusa oziroma se izogiba statusu brezposelnih, na univerzo se ne vpisujejo pravi kandidati za študij, univerza nima možnosti izobraziti tolikšnega števila študentov in jih zato mora izločiti, univerza je plačana po glavi in zato vpisuje toliko mladih brez resnega namena, da bi jih vključila v študij. Najbrž je nekaj resnice v vsakem od navedenih razlogov.

Toda pomembnejši od njih so prijemi, ki bi zagotovili, da bi se vpisala in končala študije četrtnina do tretjina generacije. Med njimi se nam zdijo najpomembnejši naslednji:

- priprava kandidatov za vpis na univerzo predvsem v smislu obveščanja, svetovanja, preverjanja predznanja in dodatnega usposabljanja;
- motiviranje ustreznih kandidatov (informacijsko, finančno, drugo materialno), če se jih za resen študij na univerzi ne odloča zadosti;
- sprejemni izpiti;
- povečanje zmogljivosti univerze (prostori, oprema, kadri), če so te nezadostne za tolikšno število študentov;
- financiranje univerze tudi v odvisnosti od učinkovitosti študija in kakovosti diplomantov, kar bi sililo univerzo v reorganizacijo študijskega procesa.

Kaže, da je določene selekcijske mehanizme za vstop na univerzo treba vzpostaviti. Eden takih je matura po dokončanju srednje šole. Ta mehanizem bo imel svoj smisel, če ga bo univerza priznala. To pa ne pomeni, da ga posamezne fakultete ne morejo dopolniti s svojimi oziroma dodatnimi programi, če gre za posebne zahteve študija. Tega univerzi od zunaj ni mogoče prepovedati. Če je interesentov za vpis premalo, ni mogoče zniževati meril, pač pa je treba bolj spodbujati k vpisu in pomagati pri doseganju ustreznih ravni znanja.

Če se bodo za vstop na univerzo vzpostavila zelo visoka merila, je treba diferencirati in razporediti različne oblike študija tako, da bodo različni programi omogočali študij tako ljudem z bolj praktičnimi nagnjenji in sposobnostmi kot ljudem, ki se želijo poglobiti v teoretski študij. Študij z manjšim poudarkom na teoriji bi lahko potekal tudi zunaj univerze oziroma na visokih šolah.

Vključitev ustreznega deleža generacije v univerzitetni študij je pravzaprav del nacionalne razvojnne strategije, ki bo zagotavljala kolikor toliko enakopravno vključevanje Slovenije v mednarodno delitev dela. Sicer naša delovna sila ne bo sposobna konkurirati evropski. Če univerza te naloge ne bo zmogla, bo treba v njene zmogljivosti dodatno vlagati. Če bi se ji upirala, bi bilo treba organizirati študij na drugih univerzitetnih ustanovah oziroma k nam povabiti tuje univerze.

Poleg števila vpisanih se zastavlja tudi vprašanje razporeditve študentov po posameznih študijskih smereh. Na razmere na trgu delovne sile, to je na presežke in primanjkljaje delavcev v določenih poklicih, najhitreje reagirajo posamezniki, ki se odločajo za študij oziroma njihovi starši. Toda te odgovornosti se tudi univerza ne more otresti. Če imamo pred očmi »model bazarja«, moramo predpostavljati njegovo responzivnost na trgu delovne sile. Tega pa ne počne nujno le z omejeva-

njem in širjenjem določenih študijskih programov, temveč tudi z dovolj splošnimi programi, ki omogočajo vključitev v usposabljanje na različnih poklicnih področjih po koncu študija – angleški model templja. S pomočjo štipendiranja in poklicnega svetovanja – načrtovanje kariere, naj bi na razporeditev študentov med študijske smeri vplivale tudi javne službe in podjetja.

Končna odločitev za študijsko smer mora biti stvar vsakega posameznika. Odreči se je treba poskusom podrobnega in direktivnega načrtovanja obsega izobraževanja na posameznih fakultetah, ki smo jim bili priča še v začetku osemdesetih let. Ti poskusi so bili že vnaprej obsojeni na neuspeh (Piciga idr. 1986). Podobne izkušnje imajo na primer na Poljskem, na podlagi česar Wiśniewski predlaga, da se študentom dopusti prosta izbira študija. Omejitve pa lahko postavijo le univerze same glede na to, koliko študentov so zmožne kakovostno izobraziti (Wiśniewski, 1990). Glede vpisne politike univerze tako predlagamo kombiniranje treh modelov univerze:

- birokratskega, ko gre za delež generacije, ki jo je treba izobraziti na tej ravni,
- modela templja, ko gre za postavljanje omejitev glede vpisa, kar je povezano predvsem s profesionalno odgovornostjo univerz za kakovost študija, in
- modela bazarja, ko gre za razporejanje po smereh študija, pri čemer predpostavljamo, da bodo na razmere na trgu delovne sile reagirali vsi: kandidati za študij, univeza in podjetja.

Študijski proces

Povezanost študijskega procesa z zaposlovanjem diplomantov je očitna. Nanaša pa se predvsem na dilemo, ali naj univerza na dodiplomski ravni posreduje študentom samo splošna ali pa tudi poklicna znanja oziroma znanja in spretnosti za delo. Odgovor mora biti drugačen pri tako imenovanih višjih in visokih šolah kot tudi pri klasičnih fakultetah. Razlikuje pa se tudi med državami. Splošno izobraževanje je na primer bolj poudarjeno v Angliji, priprava na poklic pa v Franciji (Hantrais, 1990).

Če naj bi na univerzi med dodiplomskim študijem posredovali študentom dobršen del poklicnih znanj in spretnosti, ki bi jim omogočala takojšnjo vključitev v delo po diplomi, je treba odgovoriti na vprašanje, kako.

Če naj bi študenti že med študijem na univerzi pridobili veliko praktičnih poklicnih znanj, bi jih morali v veliki meri vključevati v raziskovalno delo – predvsem aplikativno in razvojno. Toda vprašanje je, ali je to raziskovanje na univerzi sploh zadosti razvito in ali se bo razvilo v prihodnje. To možnost daje model bazarja. Gre za to, da številni oddelki univerze intenzivno sodelujejo z industrijo in drugimi organizacijami pri njihovem razvojnem delu in da se ne ukvarjajo zgolj s temeljnim raziskovanjem. Študenti del študija opravijo zunaj univerzitetnih učilnic in laboratorijev.

Za pridobivanje delovnih navad in poklicnih sposobnosti je pomembna tudi vloga del, ki jih opravljajo študenti med študijem, na primer preko študentskega servisa. Zlasti v Ameriki in Kanadi študente spodbujajo k začasnim zaposlitvam med počitnicami. Podatki kažejo, da mladi, ki delajo med študijem, veliko lažje najdejo zaposlitev kot drugi (Adams, Magnum, 1978, str. 65–115). Stališče univerze do takih del bi zato moralo biti pozitivno, hkrati pa bi bilo treba najti ustrezne organizacijske rešitve, da zaradi občasnega zaposlovanja ne bi bil moten študijski proces.

Ta model vključuje tudi intenziven pretok pedagoškega kadra med univerzo ter raziskovalnimi in razvojnimi oddelki inštitutov, industrije in gospodarstva. Kljub načelnim opredelitvam za tako možnost so izkušnje te vrste pri nas zelo skromne. Morda se za to ponujajo možnosti v tako imenovanih tehnoloških parkih in valilnicah podjetij.

Preden bi se odločili za model univerze, ki bi težil k posredovanju veliko poklicnega znanja, bi morali razmisliti še o dveh problemih, na katera opozarja primerjava med francoskim in angleškim sistemom. V Franciji so diplomanti res bolj usposobljeni za takojšnje zaposlitev kot v Angliji. Toda zato študij traja dlje. Angleški diplomanti se zaposlijo prej in ko se zaposlijo francoski, imajo ti že za sabo hitro in učinkovito usposabljanje v podjetjih in se že vzpenjajo po lestvici napredovanja (Hantrais, 1990).

Poudarek na pridobivanju poklicnih znanj med rednim izobraževanjem ima tudi to slabo stran, da gre na račun pridobivanja temeljnih oziroma splošnih znanj. Tudi če so prva še tako sodobna, lahko hitro zastarijo in so lahko že kmalu po diplomi neuporabna. Dobra splošna znanja pa so zaenkrat najboljše jamstvo za sposobnost prilagajanja na hitre tehnološke spremembe.

Zaradi omenjenih razlogov se bolj nagibamo k rešitvi, ki jo pozna model templja. Univerza naj bi zlasti na dodiplomski ravni posredovala predvsem splošna znanja, ki diplomantom še ne omogočajo neposrednega opravljanja praktičnih poklicnih nalog. Zato pa je treba odgovoriti na vprašanje, kdo in kdaj naj posreduje poklicna znanja.

V razvitih deželah so to predvsem delodajalci diplomantov, ki imajo razvite svoje oddelke za izobraževanje in usposabljanje, na primer v obliki pripravništva. Zato pri sprejemanju diplomantov dajejo poudarek predvsem tako imenovanim splošnim znanjem. Za opravljanje praktičnih nalog na delovnih mestih diplomante usposabljuje tudi več let. Namen takega ravnanja je prenos znanj, ki so specifična samo za določeno podjetje, na nove delavce. Teh znanj se ni mogoče naučiti na univerzi, saj so pogosto tudi poslovna skrivnost. Lahko pa jih novi delavci, ki imajo dobro in novo teoretsko znanje, bistveno oplemenitijo.

Glede na to da so naša podjetja večinoma majhna in si le težko privoščijo dobre izobraževalne centre, bi kazalo vsaj del podiplomskega usposabljanja organizirati na ravni panožnih združenj. Pri tem se gospodarskim združenjem ni treba odpovedati sodelovanju niti z univerzo niti s profesionalnimi združenji. Primera takega usposabljanja sta izobraževanje delavcev v zunanji trgovini in izobraževanje vodilnih delavcev.

V poklicno usposabljanje diplomantov se bodo morale aktivno vključiti tudi službe za zaposlovanje, ki bodo skrbele za poklicno usposabljanje in preusposabljanje tistih, ki iz različnih razlogov ne bodo našli ustrezne zaposlitve. Službe za zaposlovanje bodo morale v vsakem primeru organizirati obsežno preusposabljanje zaposlenih. Delno pa bodo odpravljale tudi »napake« univertitetnega izobraževanja, kar pomeni, da bodo dodatno usposabljele tudi nekatere diplomante.

Najbrž je mogoče iskati tudi kompromise med pristopi, ki jih ponujata modela bazarja in templja. Prvi je ta, da bolj specifična poklicna znanja zagotavljamo s podiplomskim usposabljanjem, ki ga organizirajo profesionalna združenja skupaj z univerzo in ima različne oblike od strokovnih izpitov (kot je pravosodni) do specializacij (kot jih poznajo v medicini). Če gre pri tem za pridobitev dodatne stopnje izobrazbe, bi moralo tako izobraževanje teči na ali ob sodelovanju univerze in raziskovalnih inštitutov. Če gre zgolj za funkcionalno usposabljanje, lahko to opravijo tudi profesionalna združenja. Ugodna okoliščina za ta kompromis je, da

se bo naš izobraževalni sistem moral odzvati evropskemu trendu ekspanzije podiplomskega izobraževanja.

Drugi kompromis je ločevanje na izobraževalne ustanove, ki posredujejo več poklicnih znanj, in ustanove, ki dajejo poudarek splošni akademski izobrazbi. Tako naj bi bolj konkretna poklicna znanja diplomanti dobili na višjih oziroma visokih šolah, akademijah oziroma kolidžih. Te ustanove bi bile vključene v univerze ali pa tudi ne. Vprašanje, ki se zastavi v tem primeru, je, kako taka znanja posredovati študentom, saj so le redke šole tega tipa, kolikor jih sploh je, za to ustrezno tehnično in kadrovsko opremljene. Morda bi morali še posebej v tem primeru razmišljati o odpiranju meje tujim šolam.

Izredno pomembno vprašanje, ki povezuje študijski proces z zaposlovanjem, je tudi zagotavljanje mednarodnih standardov znanja. Z odpiranjem Slovenije je treba računati tudi z odpiranjem trga delovne sile. Zato je treba zagotoviti, da bodo naši diplomanti enakovredno konkurirali na tujih trgih delovne sile in da ob prihajanju tujih strokovnjakov ne bodo manjvredni doma. To bo mogoče dosežati zlasti:

- z izbiranjem univerzitetnih učiteljev in sodelavcev po mednarodnih merilih,
- z institucionalnim in delovnim povezovanjem z evropskimi univerzami in njihovimi asociacijami. Mogoče bi bilo organizirati skupne izobraževalne programe na dodiplomski in na podiplomski ravni,
- z zagotovitvijo stalnega deleža (20%) tujih predavateljev,
- z zagotovitvijo pretoka študentov med našima in tujimi univerzami. Vztrajanje pri znanju in uporabi tujih jezikov je pri tem samo po sebi umevno.

Menimo, da se bo do leta 2000 število tujih študentov povzpelo na 2,5 milijona. K temu naj bi prispevali številni mednarodni programi, od katerih naj bi samo program Erasmus vključeval okrog en milijon študentov. Nordijske države imajo poleg tega še tako imenovani program Nordplus, na Poljskem obstaja program Copernicus in podobno (Myklebust, 1990). Kje sta slovenski univerzi?

Prehod v delo

Ali je prehod v delo oziroma zaposlovanje diplomantov problem univerze ali ne? Odgovor na to vprašanje je lahko v celoti negativen morda le za univerzo »oazo«. Pozitiven odgovor pa vsebuje vsaj dve niansi.

Univerza naj se z zaposlovanjem diplomantov ukvarja le posredno. To pomeni, da so posamezni oddelki in univerza v celoti dolžni spremljati, koliko sta ponudba in povpraševanje po določenih diplomantih usklajena tako v količinskem kot v kakovostnem smislu. Temu ustrezno prilagajajo vpis kakor tudi vsebino študija.

Univerza pa se lahko z zaposlovanjem svojih diplomantov ukvarja tudi bolj neposredno. To pomeni:

- da imajo posamezne fakultete ali univerza sama zaposlene strokovne delavce ali celo službo (na primer CRU ali centri za svetovanje in razvoj fakultet), ki vzpostavlja stike s potencialnimi delodajalci oziroma njihovimi kadrovske službami, se ukvarja s posredovanjem štipendij, študijske prakse in tudi z zaposlovanjem. Pri tem lahko uporabljajo različne prijeme, kot je na primer dan odprtih vrat za predstavnike podjetij – kadrovske delavce, ki se zanimajo za zaposlovanje diplomantov s posameznih fakultet;

– da posamezne fakultete v sodelovanju s profesionalnimi združenji organizirajo aktivnosti za zaposlovanje diplomantov, na primer na letnih strokovnih srečanjih;

– da je skrb za zaposlitev diplomantov tudi moralna in delovna obveznost njihovih mentorjev (tutorjev), katerih delo in status se vrednotita tudi na tej podlagi. V pomoč je lahko na primer izdelovanje diplomskih nalog na teme, ki so neposredno zanimive za podjetja;

– da diplomante razvrščajo po študijskem uspehu, na primer dober, zelo dober, odličen. Tako spodbudijo diplomante k doseganju boljših študijskih rezultatov in olajšajo izbiro potencialnim delodajalcem.

Navedene aktivnosti moramo pričakovati zlasti ob uveljavljanju univerzitetnih modelov bazarja in templja.

VIRI:

Adams, Mangum, 1978, *The Lingering Crisis of Youth Unemployment*, W. E. Up John Institute for Employment Research, Michigan.

Drofenik, O. idr., 1990, *Izobraževanje odraslih v nacionalnem programu izobraževanja*, ekspertiza za Republiški sekretariat za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, Zveza delavskih univerz Slovenije, Ljubljana

Halasz, Gabor, 1990, *The Hungarian Academic System: Crisis and Prospects*, v *Universities Today and Tomorrow*, Jerschina, J., Kosiarz, A., ed., Jagiellonian University & One Europe Foundation Press, Krakow.

Hantrais, Linda, 1990, *Higher Education in Britain and France: The Relevance of Comparisons for an Understanding of European Integration*, Innovation Vol. 3, No1, Vienna.

Kamušič, Mitja, 1990, *Vprašanja in teze o dolgoročnem razvoju visokega šolstva v Sloveniji*, Inštitut za sociologijo, Ljubljana.

Kupferberg, Peiwei, 1990, *Entering the Public Dialogue. The Universities, Knowledge–Society, Postmodernity and the Enlightenment Project*, v *Universities Today and Tomorrow*, Jerschina, J., Kosiarz, A., ed., Jagiellonian University & One Europe Foundation Press, Krakow.

Myklebust, J., P., 1990, *Studying across Borders: The Norwegian Experiences and Model of the Future*, v *Universities Today and Tomorrow*, Jerschina, J., Kosiarz, A., ed., Jagiellonian University & One Europe Foundation Press, Krakow.

Peterson, Martin, 1990, *A Remodelling of University Roles? Some Tendencies in Sweden*, Innovation, Vol3, No1, Vienna.

Piciga, D., idr. 1986, *Koncepcija usmerjanja v izobraževanje in delo*, Pedagoški inštitut, Ljubljana.

Svetlik, Ivan, 1990: *Spremembe položaja in značilnosti brezposelnih*, Projekt Anketa o kadrovskem potencialu, fazno poročilo za leto 1990, Inštitut za sociologijo, Ljubljana.

Wiśniewski, Wieslaw, 1990, *Social Needs with Respect to Higher Education and Student Enrolment Systems in Polish Universities*, v *Universities Today and Tomorrow*, Jerschina, J., Kosiarz, A., ed., Jagiellonian University & One Europe Foundation Press, Krakow.